

Sokrates považoval
ctnost a zbožnost
za dva velké pilíře
státu
a byl zcela přesvědčen,
že všechny ostatní
schopnosti,
bez znalosti
a praktikování těchto,
by namísto umožnění
lidem konat dobro
sloužily naopak k jejich
větší zkaženosti
a zvyšování jejich schopnosti
působit újmu.
Z toho důvodu
nikdy nenaléhal na své
přátele, aby vstoupili
do veřejného úřadu dříve,
než jim dá instrukce
o jejich povinnosti
vůči Bohu a lidstvu.
Ale nadevše
se snažil vštípit
do jejich myslí
zbožné cítění božstva,
často jim vyjevoval
ušlechtilé
a vznešené popisy
božské moci,
moudrosti, a dobroty.
Ale když vidím,
že několik lidí již napsalo,
co jej slyšeli říci
při různých příležitostech
o tomto tématu,
spokojím se
s vyprávěním některých
věcí, které řekl
Euthydemovi
za mé přítomnosti.
„Neuvažoval jsi nikdy,
Euthyde,
o veliké dobrotě
Boha,
když dává lidem
vše co chtějí?“
„To jsem vskutku nikdy
neuvažoval,“ odpověděl.

„Vidíš,“ odpověděl Sokrates,
„jak velmi nezbytné
je pro nás světlo
a bohové
nám je dávají.“
„Hovoříš pravdivě,“
odpověděl Euthydemus,
„a bez světla bychom
měli být jako slepci.“
„Ale protože máme
potřebu odpočinku,
darovali nám noc,
kdy můžeme odpočívat;
noc, která je
z veškerého času
nejvhodnější k odpočinku.“
„Máš pravdu,“
řekl Euthydemus,
a měli bychom jim za to
vzdát mnoho diků.“
„Navíc,“
pokračoval Sokrates,
„neboť je slunce
zářivým tělem,
a jasem svých paprsků
nám odhaluje
všechny viditelné věci,
a ukazuje nám
hodiny dne;
a jelikož naopak
je noc temná
a zastřená,
nechali zjevit hvězdy,
které,
když není den,
nám značí hodiny,
pomocí nichž
můžeme dělat mnoho věcí,
pro které máme příležitost.
Obdobně učinili,
že svítí měsíc,
který nám nejenom ukazuje
hodiny noci,
ale učí nás znát, která je
část měsíce.“
„Všechno toto je pravdou,“
řekl Euthydemus.
„Nevšimnul jsi si
obdobně,

že když máme
potřebu výživy,
poskytují nám ji
prostřednictvím země?
Jak výtečně
jsou období uspořádána
pro plody země,
kterých máme
takovou hojnost,
takovou velikou pestrost,
že nacházíme
nejenom dostatek
k uspokojení našich
skutečných potřeb,
nýbrž i k uspokojení luxusu.“
„Tahle dobrota bohů,“
zvolal Euthydemus,
„je důkazem
veliké lásky,
kterou mají k lidem.“
„Co říkáš,“
pokračoval Sokrates,
„k tomu,
že nám dali vodu,
jež je tak nezbytná
pro všechny věci?
Neboť je tím,
co pomáhá zemi
v přinášení plodin,
a přispívá,
společně s vlivy
seshora,
k jejich dozrání;
pomáhá nás žít,
a smísením s tím
co jíme,
to činí snadněji
připravitelným, užitečnějším
a chutnějším;
zkrátka, majíc tak
universální použití,
není to obdivuhodná
prozřetelnost, která ji
učinila tak hojnou?
Co říkáš k tomu,
že nám dali oheň,
který nás chrání
před chladem, který nás
osvětluje, když je přitímí,

který je pro nás nezbytný ve všech odvětvích, a bez nějž se neobejdeme u těch nejlepších a nejužitečnějších vynálezů lidstva?“
„Bez přehánění,“ řekl Euthydemus, „tato dobrota je nesmírná.“
„Co říkáš, mimo to,“ pokračoval Sokrates, „k tomu, že po zimě se k nám vrací slunce a že postupně, jak přivádí nové plody ke zralosti, nechává vadnout a vysouší ty, jejichž období skončilo; že po vykonání této služby se stahuje, aby nás jeho teplo neobtěžovalo, a pak, když odejde zpět do jistého bodu, který nemůže překročit, aniž by nás vystavilo nebezpečí smrti chladem, se znovu vrací, aby si převzalo své místo v části nebes, kde je jeho přítomnost pro nás nejprospěšnější? A protože bychom nebyli schopni vydržet ani chlad či teplo, pokud bychom v okamžiku přešli z jednoho extrému do druhého, neobdivuješ, že tato planeta se k nám přibližuje a vzdaluje se od nás v takové přesné o pomalé míře, že dojdeme do dvou extrémů téměř bez povšimnutí si změny?“
„Obdivuj dále dobrotu bohů,

řekl Sokrates, „a uvaž, že ve světě je nekonečné množství vynikajících a užitečných věcí, ale velmi rozdílné podstaty, a oni nám dali vnější smysly, které odpovídají každému z těch vnímatelných předmětů a prostřednictvím těchto smyslů je všechny můžeme vnímat a těšit se z nich. Také nás, mimoto, obdařili uvažováním a porozuměním, jež nám umožňují rozlišovat mezi těmi věcmi, které pro nás naše smysly odhalí, také zabývat se rozdílnými povahami věcí prospěšných a věcí škodlivých, a tak vědět na základě zkušenosti, které si zvolit a které odmítnout. Obdobně nás obdařili řečí, prostřednictvím které můžeme sdělovat jedni druhým své myšlenky a poučovat jedni druhé ve znalostech čehokoliv vynikajícího a dobrého; prostřednictvím toho také uveřejňujeme naše zákony a řídíme státy. V dobrotě, neboť vždy nedokážeme předvídat co se nám přihodí, ani co pro nás bude nejlepší, nám bohové obdobně nabízejí svoji pomoc v podobě orákulů; odhalují pro nás budoucnost, když se

s nimi jdeme poradit, a učí nás, jak se chovat v záležitostech života.“
Zde Euthydemus, přerušujíc jej, řekl, „A vskutku tito bohové jsou v tomto ohledu k tobě nakloněni více, než ke zbytku lidstva, neboť aniž očekávají, že se s nimi půjdeš poradit, dávají ti vědět, co bys měl či neměl dělat.“
„Budeš tedy souhlasit, že jsem ti řekl pravdu,“ řekl Sokrates, „když jsem ti říkal, že zde jsou bohové, a že se velmi starají o lidi; ale nečekej, že se ti zjeví, a předvedou se před tvýma očima. Nechť jsi spokojen se spatřováním jejich díla a jejich zbožňováním, a buď přesvědčen, že toto je způsob, kterým se zjevují lidem, neboť mezi všemi bohy, kteří jsou k nám tak štědrí, není jediný, který by se učinil viditelným, aby nám předvedl svou přízeň. A nejvyšší Bůh, který stvořil vesmír, a který podporuje toto veliké dílo, jehož každá část je uskutečňována v kráse a dobrotě; Ten, který je příčinou, že žádná z jeho částí časem nestárne a že se vždy

zachovávají
v nesmrtelné vitalitě,
který je příčinou, mimo jiné,
že jsou bezpodmínečně
poslušní jeho zákonů
s ochotou, jež překračuje
naši představivost;
On, pravím,
je dostatečně viditelný
v tolika zázračných dílech,
kterých je autorem,
ale naše oči nedokážou
proniknout ani k jeho trůnu,
aby jej spatřily při těchto
velikých činnostech,
a proto je tomu tak,
že je vždy neviditelný.
Ale uvaž, že slunce,
jež se zdá být
vystaveno zraku
celého světa,
netrpí tím, že bychom
na ně upřeně hleděli,
a kdokoliv má tu
troufalost tak učinit,
je potrestán
náhlou slepotou.
Mimoto, vše co bohové
používají, je neviditelné;
hrom je vrhán
seshora, ničí vše,
co je v jeho cestě,
ale nevidíme jej padnout,
nevidíme jej udeřit,
nevidíme jej se vrátit.
Větry jsou neviditelné,
ačkoliv vidíme
pustošení, které
denně způsobují,
a snadno je cítíme,
když se rozbouří.
Pokud je v člověku cokoliv,
co jeví známky
božské podstaty,
je to jeho duše, která,
nade vší pochybnost,
jej vede a řídí,
a přesto ji nemůžeme vidět.
Nechť tě tedy toto všechno

naučí nezanedbávat Boha
a neztrácet víru v něj,
protože je neviditelný;
nauč se poznávat jeho
přítomnost a sílu
z jejího viditelného působení
ve světě kolem sebe;
buď přesvědčen
o universální péči
a prozíravosti
vše-obklopujícího Boha
z požehnání,
která snáší dolů
na všechna jeho stvoření,
a ujisti se, že Boha
uctíváš a sloužíš mu
patřičným způsobem.“
„Jsem si jist,“
řekl Euthydemus,
„že se nikdy
neodchýlím od náležitě
úcty k bohům;
a dokonce mě rmoutí,
že všichni lidé nedokážou
dostatečně uznat
užitky, které od nich
získávají.“
„Nenech se tím sužovat,“
řekl Sokrates,
„neboť víš, jakou odpověď
je zvyklá Delfská věštírna
dávát těm,
kdo se ptají,
co by měli učinit,
aby nabídli
přijatelnou oběť.“
„Následuj zvyk
své země,“
zní odpověď.
Nyní je zvykem přijímaným
na všech místech,
aby jim každý člověk
obětoval
dle své moci;
a v důsledku
zde není lepší
ani zbožnější způsob
ctění bohů
než ten,

neboť oni sami
jej nařizují a schvalují.
Je vskutku pravdou,
že bychom neměli
ušetřit nic z toho,
co jsme schopni nabídnout,
neboť to by byl
projev pohrdání.
Když tedy
člověk učinil vše,
co je v jeho moci učinit,
neměl by se bát ničeho
a ve vše doufat;
neboť odkud můžeme
rozumě doufat ve víc,
než od těch,
v jejichž moci je vykonat
pro nás největší dobro?
A jakým jiným způsobem
jej můžeme
snadněji získat,
než činěním sebe samých
přijatelnými pro ně?
A jak lépe můžeme
činit sebe samé
pro ně přijatelnými,
než konáním jejich vůle?“
Toto
Sokrates vyučoval
a touto doktrínou,
která byla vždy
doprovázena
příkladným zanícením,
velmi prospěl
svým přátelům ve zbožnosti.